

УДК 347.965.42

DOI 10.33244/2617-4154.1(18).2025.165-172

О. Ю. Минюк,*канд. юрид. наук, доцент,**доцент кафедри фінансового та податкового права**e-mail: mou12@ukr.net***ORCID ID 0000-0002-4524-7010;****В. С. Ковбасюк,***здобувачка вищої освіти,**Державний податковий університет**e-mail: kovbasiukviktoriiia@gmail.com***ORCID ID 0009-0000-0672-7241**

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕДУРИ ОНЛАЙН-МЕДІАЦІЇ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ СПОРІВ

Стаття присвячена зростаючому значенню онлайн-медіації у вирішенні господарських спорів в Україні, особливо в умовах повномасштабної агресії РФ. У дослідженні проаналізовано передумови зростання популярності онлайн-медіації. Крім того, побіжно охарактеризовано правове забезпечення медіації в Україні, зокрема, проаналізовано господарське процесуальне законодавство, спеціальний закон, що урегульовує процедуру медіації, а також документи громадських організацій.

Також з'ясовано сучасний стан використання медіації в господарських спорах. Окрім цього, розглянуто позиції вітчизняних науковців щодо сутності онлайн-медіації. З'ясовано, що, з огляду на сучасні умови, у наукових колах набуває поширення ідея необхідності впровадження онлайн-медіації.

Досить детально було розглянуто міжнародний досвід впровадження онлайн-медіації для вирішення господарських спорів, зокрема, як приклад, було наведено успішний кейс Сінгапуру, а також окреслено досвід Сполучених Штатів Америки. У хронологічній послідовності проаналізовано досвід Європейського Союзу. Передусім розглянуто основоположний документ, що є правовою основою медіації в ЄС, а також окреслено положення новіших актів ЄС, що регулюють безпосередньо процедуру онлайн-медіації.

Крім того, визначено переваги й недоліки процедури онлайн-медіації. З'ясовано, що основним недоліком проведення медіації в режимі онлайн є виникнення ризиків, пов'язаних із забезпеченням конфіденційності. А перевагами є більша доступність, ефективність, економія часу та економічна доцільність.

Автори аргументують необхідність розробки комплексної правової бази для належного правового регулювання онлайн-медіації в Україні. Також наголошено на необхідності

висунення вимог щодо належного забезпечення принципу конфіденційності під час онлайн-медіації, а також використання безпечних цифрових платформ. Акцентовано на важливості професійної підготовки медіаторів для роботи з безпечними цифровими платформами.

Ключові слова: *онлайн-медіація, конфіденційність, господарські спори, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційний формат, етичні вимоги, безпечні цифрові платформи.*

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду використання процедури онлайн-медіації під час вирішення господарських спорів, а також окреслення перспектив розвитку онлайн-медіації в Україні.

Постановка проблеми. Під час пандемії COVID-19 цифровізація охопила майже всі сфери життя. Не стало винятком і правове поле, що стало рушієм змін у способах вирішення спорів. Особливо виразно це проявилось сьогодні, в умовах війни. Адже воєнні дії на території нашої держави ще більше загострили необхідність дистанційного врегулювання конфліктів, оскільки доступ до суду став обмеженим на тих територіях, де ведуться бойові дії, а потреба в швидких і ефективних механізмах вирішення господарських спорів зросла. У таких умовах онлайн-медіація набуває все більшого значення, що дає змогу учасникам із різних регіонів або країн вирішувати спори з використанням цифрових платформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Специфіку вирішення господарських спорів за допомогою процедури онлайн-медіації досліджували такі науковці, як Н. В. Бондарчук, О. Ю. Радченко [1], О. О. Ізбаш [3], Я. В. Петруненко [4] та інші. Особливої уваги заслуговує дослідження М. Розумної [7], у якому науковиця аналізує міжнародний досвід впровадження онлайн-медіації.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи Систему аналізу судових рішень «VERDICTUM» (за запитом «ч. 7 ст. 46 ГПК України»), можемо побачити тенденцію зростання кількості господарських спорів із застосуванням процедури медіації. Так, 2021 р. було постановлено 479 ухвал, 2022 р. – 370 ухвал, 2023 р. – 541 ухвала, 2024 р. (станом на 21.10.2024) – 319 ухвал. Як бачимо, спад відбувався лише 2022 р. – унаслідок повномасштабного вторгнення. Наразі затребуваність медіації зростає.

Відповідно до ч. 2 ст. 5 Господарського процесуального кодексу України, у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону. Крім того, у Господарсько процесуальному кодексі України прямо закріплена можливість позасудового врегулювання спору через проведення медіації на будь-якому етапі судового розгляду (ч. 7 ст. 46; п. 2 ч. 2 ст. 182; п. 5 ч. 5 ст. 183; п. 3-1 ч. 1 ст. 227 та ін.).

Наразі у наукових колах набуває поширення ідея необхідності впровадження онлайн-медіації. Зокрема, Н. В. Бондарчук та О. Ю. Радченко наголошують на стрімких

перспективах онлайн-медіації в українських реаліях, з огляду на те, що роль суду у вирішенні спорів не може бути абсолютною, оскільки це суперечить ідеї побудови громадянського суспільства, основними ознаками якого є його більша автономія від держави [1, с. 158].

Правовою основою процедури медіації є Закон України «Про медіацію» [5]. Відповідно до п. 4 ч. 1 ст. 1 вказаного Закону, медіація – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) за допомогою переговорів. Втім у цьому Законі жодних згадок про проведення медіації в режимі онлайн немає (тобто проведення онлайн-медіації не дозволено, проте й не заборонено).

Натомість, ще 02.11.2021 членкинями Робочої Групи «ODR в Україні» ГО «НАМУ» було розроблено «Рекомендації для медіаторів щодо підготовки та проведення онлайн-медіації» [6]. Як зазначено у п. 1.1 Загальних положень вказаних «Рекомендацій ...», онлайн-медіація являє собою метод розв'язання спорів між учасниками конфлікту за активної участі третьої нейтральної особи – медіатора із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). У рамках цього процесу використовується дистанційна комунікація як синхронного, так і асинхронного характеру. Синхронна комунікація передбачає одночасне спілкування сторін у режимі реального часу, тоді як асинхронна – це обмін повідомленнями або інформацією з часовим відривом, коли учасники можуть відповідати один одному через певний проміжок часу. В Україні найбільш поширеним є проведення онлайн-медіації за допомогою електронної пошти або ж відеоконференцій [1].

На думку Я. В. Петруненка, основна мета використання механізму вирішення господарських спорів у дистанційному форматі полягає в забезпеченні інформованості сторін, можливості пред'явлення вимог віддалено та проведення судового розгляду онлайн [4, с. 197]. Варто зазначити, що спочатку цей метод використовувався лише для вирішення спорів, що виникали в інтернеті, проте згодом почав застосовуватися і для офлайн-спорів.

Механізм онлайн-розв'язання господарських спорів широко застосовується у всьому світі, що пояснюється різними чинниками. Серед них провідним є наявність міжконтинентальних та транснаціональних суперечок між суб'єктами господарської діяльності [1]. Також до таких чинників належить поширення пандемії коронавірусу, що ускладнювала можливість збору всіх учасників конфлікту в одному місці для проведення судового процесу.

Безсумнівно, механізм онлайн-вирішення конфліктів стає все більш актуальним у сучасному світі, оскільки він дає змогу ефективно й швидко вирішувати суперечки, зберігаючи водночас високий рівень комунікації та взаєморозуміння між сторонами. Крім того, як зазначає О. О. Ізбаш, віртуальне середовище медіації розширює географічні межі, даючи змогу залучати до процесу вирішення конфлікту учасників з різних куточків світу, що робить його ще більш універсальним та доступним [3, с. 84].

Не можна також оминати той факт, що онлайн-вирішення конфліктів сприяє зменшенню витрат часу та коштів на процес розгляду справи. Відсутність необхідності в особистих зустрічах, поїздках до суду та пов'язаних з цим витрат ресурсів робить цей метод привабливим як для бізнесу, так і для фізичних осіб.

У цьому контексті важливо розглянути досвід Європейського Союзу. Так, ще 2008 року Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу було ухвалено один із основоположних документів у сфері медіації – Директиву 2008/52/ЄС «Про деякі аспекти медіації у цивільних та господарських справах». Ця Директива спрямована на заохочення використання альтернативних методів вирішення спорів, зокрема використання медіації, а також на забезпечення збалансованого співвідношення між медіацією та судовим розглядом.

Директива застосовується до транскордонних спорів у цивільних та господарських справах. Вона не поширюється на:

- 1) податкові, митні або адміністративні спори;
- 2) відповідальність країни ЄС за дії чи бездіяльність державної влади;
- 3) спори, в яких одна або кілька сторін проживають у Данії [8].

Директива передбачає, що країни ЄС повинні встановити процедуру, що дає змогу сторонам вимагати підтвердження угоди. Таким підтвердженням може бути вирок, рішення або інший акт суду або органу державної влади, що дасть змогу взаємно визнавати та виконувати угоду на всій території ЄС на тих самих умовах, що встановлені для судових рішень у цивільних, господарських чи сімейних справах.

Також у цій Директиві вказано, що медіатори або особи, які беруть участь у процесі медіації, не зобов'язані давати показання під час судового розгляду щодо інформації, отриманої під час медіації, за винятком випадків, коли:

- Показання необхідні для вирішення питань, що стосуються державної політики, зокрема для захисту фізичної недоторканності особи.
- Розкриття змісту Угоди про медіацію необхідне для виконання або забезпечення виконання цієї Угоди.

Важливою віхою в контексті впровадження онлайн-медіації в ЄС стала Директива 2013/11/ЄЕ, що врегульовує позасудове вирішення спорів щодо договірних зобов'язань, які випливають з договорів купівлі-продажу або надання послуг у режимі онлайн між споживачем, який проживає в ЄС, та суб'єктом господарювання, зареєстрованим у ЄС [9]. Директива застосовується як до спорів, що виникли в мережі «Інтернет», так і до тих, що виникли офлайн. Також Регламентом 524/2013 було регламентовано можливість вирішення спорів через інтерактивну платформу в інтернеті – ODR, на якій споживачі можуть подавати свої скарги [10].

М. Розумна як приклад успішного застосування онлайн-медіації вказує на процедуру, яка використовується у Сінгапурі. Створений 2020 року, Сінгапурський міжнародний центр медіації (SIMC) запровадив протокол SIMC COVID-19 з метою надання підприємствам швидкого та ефективного механізму вирішення міжнародних комерційних спорів у період пандемії COVID-19 [7, с. 150]. Згідно з пресрелізом на сайті SIMC, більшість

онлайн-медіації укладаються впродовж 1–2 днів, з успішністю близько 80 %. Такий механізм має ряд характерних рис та функціонує за визначеним порядком. Так, спочатку сторони можуть пред'явити свої спірні вимоги, заповнивши відповідну форму на вебсайті SIMC та оплативши внесок у розмірі 250 доларів США. Після цього SIMC організовує процедуру медіації впродовж 10 робочих днів за зниженими тарифами.

Також не можемо оминати увагою досвід Сполучених Штатів Америки в царині впровадження онлайн-медіації. У США існує спеціальна процедура вирішення спорів в режимі онлайн – «Online Dispute Resolution» (ODR). Як зазначено на офіційному вебсайті Американської асоціації адвокатів (American Bar Association), спершу ODR набуло популярності у комерційній сфері, зокрема, для вирішення спірних ситуацій між споживачами та продавцями на таких платформах, як eBay [11]. Наразі в США існує ряд кваліфікованих компаній, що пропонують проведення медіації в режимі онлайн. Процедура онлайн-медіації втілюється через різні форми залежно від специфіки обраної компанії, зокрема: 1) безпосередні переговори між сторонами; 2) із залученням третіх осіб-посередників; 3) автоматизовані процедури. Важливо зауважити, що останнім часом деякі штати навіть почали впроваджувати та тестувати програми ODR у своїх судах, що свідчить про зростаючий інтерес до використання онлайн-платформ для вирішення господарських спорів.

З огляду на позитивний досвід зарубіжних країн потрібно також зауважити, що існують певні труднощі, які можуть виникнути у процесі онлайн-медіації. На наше переконання, належної уваги потребують ризики, пов'язані із забезпеченням принципу конфіденційності, зокрема, можливість у подальшому зберігання даних на віддалених серверах, несанкціонованого доступу до цих даних.

Висновки. На наше переконання, зважаючи на усі вище перелічені переваги онлайн-медіації, а також досвід правового регулювання цього процесу за кордоном, процедуру онлайн-медіації необхідно належним чином врегулювати в українському законодавстві. Пропонуємо створити чітку правову основу для застосування онлайн-медіації, зокрема доповнивши Закон України «Про медіацію» (ст. 7) положенням про забезпечення конфіденційності під час процедури онлайн-медіації. Вважаємо, що такою вимогою може бути використання онлайн-сервісів із шифруванням даних. Крім того, важливо висувати вимоги щодо використання сертифікованих сервісів, що відповідають міжнародним стандартами забезпечення безпеки інформації в мережі «Інтернет». Щодо статусу онлайн-медіатора, то вважаємо, що для отримання можливості проводити медіацію в режимі онлайн медіатор повинен не тільки пройти відповідну підготовку, а й володіти навичками роботи з безпечними цифровими платформами, що забезпечить надійність процедури та ефективний захист інтересів учасників.

Отже, використання онлайн-медіації є важливим кроком для побудови ефективної та справедливої системи вирішення спорів, що сприятиме підвищенню довіри до правосуддя та забезпеченню доступу до юридичної допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарчук Н. В., Радченко О. Ю. Проведення медіації онлайн: міжнародний досвід та перспективи запровадження в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Т. 3, № 75. С. 156–161.
2. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII : станом на 19 жовт. 2024 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (дата звернення: 19.10.2024).
3. Ізбаш О. О. Медіація та альтернативне вирішення спорів онлайн. *Київський часопис права*. 2022. № 1. С. 80–85.
4. Петруненко Я. В. Послуги посередництва у розв'язанні господарських спорів. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 4. С. 194–200.
5. Про медіацію : Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (дата звернення: 20.10.2024).
6. Рекомендації для медіаторів щодо підготовки та проведення онлайн-медіації : рішення правління ГО «НАМУ». URL : <https://namu.com.ua/ua/info/mediators/cyenspyereashchkl-ses-sroamr-pyeeekashchkl/>
7. Розумна М. Актуальні проблеми та перспективи розвитку альтернативних способів урегулювання спорів в Україні: онлайн-медіація та посередництво. *Інформаційне право*. 2020. Т. 9. С. 147–153.
8. Directive 2008/52. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008L0052> (date of access: 19.10.2024).
9. Directive 2013/11. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0011> (date of access: 20.10.2024).
10. Regulation 524/2013. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/524/oj> (date of access: 20.10.2024).
11. Online Dispute Resolution in the United States. *American Bar Association*. URL : https://www.americanbar.org/groups/centers_commissions/center-for-innovation/online-dispute-resolution-in-us/ (date of access: 22.10.2024).

REFERENCES

1. Bondarchuk N. V., Radchenko O. Yu. Provedennia mediatsii onlain: mizhnarodnyi dosvid ta perspektyvy zaprovadzhennia v Ukraini. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*. 2023. T. 3, № 75. S. 156–161.
2. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy : Kodeks Ukrainy vid 06.11.1991 № 1798-XII : stanom na 19 zhovt. 2024 r. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text> (data zvernennia: 19.10.2024).
3. Izbash O. O. Mediatsiia ta alternatyvne vyrishennia sporiv onlain. *Kyivskyi chasopys prava*. 2022. № 1. S. 80–85.
4. Petrunenko Ya. V. Posluhy poserednytstva u rozviazanni hospodarskykh sporiv. *Analitychno-porivnialne pravoznavstvo*. 2023. № 4. S. 194–200.

Минюк О. Ю., Ковбасюк В. С. Особливості процедури онлайн-медіації для вирішення господарських спорів

5. Pro mediatsiiu : Zakon Ukrainy vid 16.11.2021 № 1875-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text> (accessed: 20.10.2024).
6. Rekomendatsii dlia mediatoriv shchodo pidhotovky ta provedennia onlain-mediatsii : Rishennia pravlinnia HO «NAMU». URL : <https://namu.com.ua/ua/info/mediators/uyenspyereashchkl-ses-sroamr-pyeeekashchkl/>
7. Rozumna M. Aktualni problemy ta perspektyvy rozvytku alternatyvnykh sposobiv urehuliuвання sporiv v Ukraini: onlain-mediatsiia ta poserednytstvo. *Informatsiine pravo*. 2020. T. 9. S. 147–153.
- 8 Directive 2008/52. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32008L0052> (accessed: 19.10.2024).
- 9 Directive 2013/11. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0011> (accessed: 20.10.2024).
- 10 Regulation 524/2013. *EUR-Lex*. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2013/524/oj> (accessed: 20.10.2024).
- 11 Online Dispute Resolution in the United States. *American Bar Association*. URL : https://www.americanbar.org/groups/centers_commissions/center-for-innovation/online-dispute-resolution-in-us/ (accessed: 22.10.2024).

O. Yu. Mynuk, V. S. Kovbasiuk. FEATURES OF ONLINE MEDIATION PROCEDURE FOR RESOLVING COMMERCIAL DISPUTES

The article is devoted to the growing importance of online mediation in resolving commercial disputes in Ukraine, especially in the context of full-scale aggression by the Russian Federation. The study analyzes the prerequisites for the growing popularity of online mediation. In addition, the legal framework for mediation in Ukraine is briefly described, including the analysis of commercial procedural legislation, a special law regulating the mediation procedure, and documents of public organizations.

The current state of mediation in commercial disputes is also analyzed. In addition, the author analyzes the positions of national scholars on the essence of online mediation. It is found that, given the current conditions, the idea of the need to introduce online mediation is gaining ground in scientific circles.

The international experience of introducing online mediation for resolving commercial disputes was considered in detail, in particular, the successful case of Singapore was cited as an example, and the experience of the United States of America was outlined. The experience of the European Union is analyzed in chronological order. First of all, the author examines the fundamental document that is the legal basis for mediation in the EU, and also outlines the provisions of the newer EU acts that regulate the online mediation procedure.

In addition, the author identifies the advantages and disadvantages of the online mediation procedure. The authors find that the main disadvantage of online mediation is the emergence of risks related to confidentiality. The advantages are greater accessibility, efficiency, time saving and cost-effectiveness.

The authors argue for the need to develop a comprehensive legal framework for proper legal regulation of online mediation in Ukraine. The authors also emphasize the need to set requirements for the proper maintenance of the principle of confidentiality in online mediation, as well as the use of secure digital platforms. The author emphasizes the importance of professional training of mediators to work with secure digital platforms.

Keywords: online mediation, confidentiality, commercial disputes, information and communication technologies, remote format, ethical requirements, secure digital platforms.

Стаття надійшла до редколегії 30 січня 2025 року